

Михайлова Л. М. «Гармонія» як естетична цінність та педагогічний феномен

У статті представлено погляди вчених минулого і сучасності на сутність «гармонії» як естетичної цінності, зроблено спробу розглянути особливості її використання в педагогіці. Автор намагається виявити естетичні ознаки гармонії, які є важливими для педагогіки.

Ключові слова: гармонія, гармонічно розвинена особистість.

Михайлова Л. М. «Гармония» как эстетическая ценность и педагогический феномен

В статье представлены взгляды ученых прошлого и современности на сущность «гармонии» как эстетической ценности, а также сделана попытка рассмотреть особенности ее использования в педагогике. Автор пытается определить эстетические признаки гармонии, которые являются важными для педагогики.

Ключевые слова: гармония, гармонично развитая личность.

Mikhailova L. M. «Harmony» as an aesthetic value and pedagogical phenomenon

The article presents the views of scientists past and present the essence of «harmony» as an aesthetic value as well as an attempt to consider the characteristics of its use in teaching. Author tries to determine esteticieskie signs of harmony, which are important for pedagogy.

Key words: harmony, harmoniously developed personality.

Стаття надійшла до редакції 05.07.2012 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.

УДК 378.1+37.07:005

О. О. Самсонова

**ЗМІСТ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛІ
СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТСЬКОГО
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА УНІВЕРСИТЕТУ**

Сьогодні одним з головних завдань університету є формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості. Особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін у соціально-культурній сфері, системі управління та організації праці в умовах ринкової економіки. Модернізація вищої освіти України (згідно з вимогами Болонського процесу) передбачає обов'язкове залучення майбутніх фахівців до

науково-дослідної діяльності (НДД). З цією метою вважається за необхідне накопичення та поширення досвіду діяльності університетів із проведення наукових досліджень та пошук нових форм і засобів у сфері управління науково-дослідною діяльністю студентства.

Різні аспекти організації дослідницької діяльності студентів ВНЗ розглядали Л. Авдеева, І. Аляєва, Н. Амелена, В. Балашов, С. Валуєв, Т. Клімова, О. Денисова, І. Цупко, М. Савельєва, О. Сорокін та ін. Проблема розвитку творчих здібностей і самовдосконалення студентів у процесі НДД ВНЗ була предметом дослідження С. Архангельського, Т. Георгієва, О. Джуринського, Ю. Логінової та ін. Аналіз системи освіти в аспекті управління НДД студентів проводили: В. Арнаутов, В. Беліч, В. Болотов, Т. Вишнякова, Г. Воробйов, О. Довженко та ін.

Однак наукових публікацій з проблеми управління діяльністю студентського наукового товариства (СНТ) обмаль. Вони мають епізодичний та розрізнений характер наукових розвідок, що зумовлює необхідність подальшого дослідження вищезазначеної проблеми.

Метою статті стала розробка моделі системи управління діяльністю СНТ університету для забезпечення виконання СНТ функцій активізації процесу набуття студентами досвіду самопідготовки до здійснення науково-дослідної діяльності та її інтенсифікації.

До сучасної практики наукових досліджень як передбачення бажаної мети широко ввійшло моделювання. О. Гребенюк пояснює: «Модель потрібна для того, щоб зрозуміти, як влаштовано конкретний об'єкт: яка його структура, функції, методи, принципи діяльності; для того, щоб навчитися управляти об'єктом (чи процесом) і визначити найкращі способи управління при заданих цілях для того, щоб прогнозувати наслідки реалізації заданих форм і способів впливу на об'єкт» [1].

При розробці моделі важливим є вибір або формування наукового підходу до моделювання об'єкта як одного з способів наукового пізнання. З наявних у наш час підходів як методологічну основу розробки нашої експериментальної моделі обрано системний підхід. Він ґрунтується на положенні про те, що специфіка об'єкта (системи) не вичерпується особливостями складових її елементів, а пов'язана, передусім, із характером взаємодії між ними. Предмет управління пов'язаний з його функціями. Під функцією управління розуміють сукупність спеціалізованих дій, у результаті яких суб'єкт управління створює умови для досягнення цілей будь-якої організації.

До теперішнього часу не склалось єдиної думки щодо функцій управління. Цією проблемою займалися В. Алфімов, Ф. Хміль, А. Файоль, П. Третяков, Ю. Конаржевський, В. Пікельна, В. Лазарев, М. Поташнік, Є. Хриков, В. Зверєва, Н. Конопліна, Л. Шакуров, Т. Фролов та інші. Результат аналізу функції, які виділяють вищезазначені науковці, дозволяє зробити висновок, що відсутня єдина схема, єдиний зміст функцій. Проте характерною особливістю названих

варіантів є те, що такі функції, як планування, організація і контроль, зустрічаються практично скрізь. Широке поширення має й функція мотивації, яка часто поєднується із стимулювальною функцією.

Ураховуючи специфіку управління діяльністю СНТ, вважаємо за доцільне використання наступних функцій: цілепокладальна, мотиваційна, стимулювальна, організаційна, контрольна.

Цілепокладальна включає дерево цілей: стратегічну мету, провідні та інші цілі. Дана функція реалізується за допомогою висунення цілей, що забезпечують цілісність керованої системи, активізацію самостійності та творчості студентів у процесі НДД.

Мотиваційна і стимулювальна функції припускають створення необхідних умов (матеріальних, моральних, соціально-психологічних та ін.), що спонукають студентів до активної науково-дослідної діяльності. Подібно до будь-якого виду діяльності, НДД неможлива без участі та впливу деякої «поживної енергії», рушійної сили, якою і виступає мотивація та стимулювання.

Вектор *організаційної функції* спрямований на вдосконалення процесу НДДС й підвищення його ефективності. Основні організаційні дії полягають у: доведенні до студентів провідних ідей і завдань СНТ, розподілі обов'язків керівників в організації НДД; забезпеченні встановлення певного порядку, необхідного для ефективного функціонування об'єкта, об'єднанні діяльності всіх структур ВНЗ відповідно до поставлених цілей; сприянні балансуванню всіх видів ресурсів (інтелектуальних, технічних, фінансових і т. д.), їх об'єднання в складний процес створення функціональної педагогічної системи; створення умов для формування єдиних для усієї системи цінностей, підтримка студентів, схильних до подальшого навчання в аспірантурі.

Контрольна функція відбиває результати спостереження і перевірки ступенів їх відповідності прийнятим рішенням. З одного боку, контроль є інструментом мотивації, а з іншого – засобом розвитку у членів колективу самоконтролю та самодисципліни. Це й коригування діяльності й допомога на принципах поваги і довіри.

Ураховуючи специфіку розглянутих функцій, вважаємо за доцільне розглядати модель управління СНТ як систему, компонентами якої є: цільовий, змістовний, операційно-діяльнісний, результативний. Модель включає принципи, функції, форми, засоби і методи управління (Рис.1).

1. Цільовий компонент. Стратегічна мета (СМ) управління діяльністю СНТ розглядається нами як системотворча складова досліджуваного об'єкта, яка забезпечує його цілісність. Їй підпорядковані всі інші компоненти, що входять в цю систему (провідні цілі (ПЦ); цілі, які ставляться задля реалізації ПЦ).

СМ: *Стратегічна мета моделі управління діяльністю СНТ:* забезпечення виконання СНТ функцій активізації процесу набуття

студентами досвіду самопідготовки до здійснення науково-дослідної діяльності та її інтенсифікації.

Вищезазначена стратегічна мета передбачає досягнення таких провідних цілей:

ПЦ₁: *Підвищення в студентів рівня компетентності в сфері організації науково-дослідної роботи, де під «дослідною компетентністю» маємо на увазі уміння й навички науково-дослідної діяльності; стан, що дозволяє діяти творчо, самостійно і відповідально. Критеріями визначення загального рівня сформованості компетентності студентів в НДД є: розвиток структурних компонентів НДД (мотиваційного, гностичного, діяльнісного), їх цілісність і міра взаємозв'язку.*

ПЦ₂: *Формування у майбутніх фахівців мотивів активізації наукового пошуку за напрямом фахової підготовки. Конкретизація ПЦ₂ полягає у: необхідності усвідомлення молодими науковцями значущості НДД для розвитку власної особистості як майбутнього фахівця; забезпеченні емоційного переживання можливостей і способів професійного зростання та пізнавального інтересу засобами наукової роботи; осмисленні студентами-членами СНТ власного образу «Я» як дослідника (з яскраво вираженою цілеспрямованістю, працездатністю, усидливістю, обов'язковістю, усвідомленість прийнятих рішень, відповідальністю за результат дій); гарантуванні роботи за фахом кращим студентам-науковцям після закінчення ВНЗ.*

ПЦ₃: *Активізація різних видів пошукової, науково-дослідної діяльності студентства та сприяння підвищенню рівнів наукової підготовленості до неї.*

Рис.1. Модель системи управління діяльністю СНТ університету

Активізація різних видів пошукової, науково-дослідної діяльності членів СНТ включає: формування в них готовності вести науковий пошук, умінь сформулювати наукову проблему, визначити мету, завдання і гіпотезу дослідження, адекватно вибрати методичний арсенал, здатності організувати дослідно-експериментальну роботу і обґрунтувати отримані результати, розвивати гнучке, системне, мобільне і перспективне мислення. *Сприяння підвищенню рівнів підготовленості до науково-дослідної діяльності* включає створення у ВНЗ цілісного освітнього простору, що передбачає поєднання у студентів накопичених ними знань у період попереднього навчання і самостійної діяльності, розширенні і оновленні знань у період навчання у ВНЗ на основі активної участі в НДД, організації роботи Школи молодого дослідника, наукових семінарів, консультацій, навчання підготовки тез виступу на науково-практичних конференціях, написанні, оформленні наукових статей та ін.

ПЦ₄: *Стимулювання участі студентів у конкурсах, олімпіадах, форумах, наукових конференціях і семінарах різного рангу* як провідна мета передбачає отримання студентами-членами СНТ дозволу навчатися за індивідуальними планами; врахування результатів у вище названих формах НДДС під час заліків та іспитів на різних етапах навчання; звільнення студентів-переможців Всеукраїнських олімпіад, конкурсів наукових робіт від складання заліків й екзаменів з відповідних навчальних дисциплін; дострокове складання заліків й іспитів; вшановування переможців всеукраїнських конкурсів, олімпіад, урочисте вручення їм дипломів МОНМСУ, НАН України на загальноуніверситетських, факультетських заходах, засіданнях Ради університету, Ради СНТ; представлення до нагороди Державними стипендіями Президента, Верховної Ради, Кабміну; оплату витрат на відрядження, пов'язаних із поїздками студентів на олімпіади, конкурси, конференції й т.п.

ПЦ₅: *Сприяння процесу загального інтелектуального розвитку молодих науковців як умови їх успішності у науково-дослідній роботі* відбувається шляхом залучення їх до участі в інтелектуальних, психологічних іграх та тренінгах, у дебатах, «круглих столах», дискусійних клубах; організації зустрічей із провідними вченими та іншими цікавими особистостями; постійного поширення інформаційної бази, створення електронної бібліотеки СНТ на допомогу молодим науковцям з метою їх інтелектуального розвитку.

ПЦ₆: *Оптимізація процесу переведення контролю за науково-дослідною роботою кожного члена СНТ у самоконтроль* шляхом здобуття значущих для досягнення цієї цілі навичок, яка передбачає уміння складати індивідуальний план зайняття НДД, самостійно знаходити помилки, неточності, намічати способи усунення виявлених проблем, уміння добувати необхідну інформацію, працювати із науковою і довідковою літературою, аналізувати незнайомі ситуації, оперативно контролювати правильність рішення поставленого завдання.

2. Змістовий компонент моделі управління діяльністю СНТ.

Зміст управління СНТ включає:

1. Знання й уміння в сфері самоуправління НДДС та підготовки до неї засобами самоосвіти та самовиховання. А саме: знання і навички управління особистим часом; уміння адекватно оцінювати самого себе, власні успіхи і промахи; усвідомлення різниці між уявленням про себе як майбутнього професіонала і реальними можливостями; пошук шляхів і способів самовдосконалення, участь студентів у цікавих для них проектах і заходах, сприяючих їх усебічному розвитку; постійне вдосконалення знань, без чого неможливе зайняття НДД, оскільки навіть найяскравіший вогонь гасне, якщо в полум'я не підкладати дрова.

2. Досвід створення продуктів наукової творчості. А саме: рефератів, курсових, дипломних робіт, тез виступів на конференціях, наукових статей, створенні проектів, бізнес-ідей, розробки та отриманні патентів, науково-методичних розробок, коментарів висловлювань вчених, педагогів та ін.

3. Розв'язання наукових проблем та самовдосконалення в сфері наукової творчості шляхом аналітичної роботи, організації і проведення досліджень, формування наукових гіпотез і власних виведень щодо досліджуваних проблем, виділення пізнавальних завдань і вибору способів їх рішень.

Реалізації раніше описаних мети і завдань процесу управління діяльністю СНТ покликані допомогти принципи моделі, які відбивають її цілісність. Ефективність функціонування моделі залежить від міри реалізації принципів, за якими вона діє. Використовуючи в якості підґрунтя принципи, які виділяють провідні науковці (С. Архангельський, Ю. Конаржевський, В. Беспалько, О. Орлов, Т. М'ясникова, О. Кучерявий, П. Третьяков, Є. Мартинов, Т. Жидкіх, Є. Коротков, О. Гомотюк, В. Прошкін, В. Курейчик та ін.), виділяємо наступні принципи, значущі для управління діяльністю СНТ. А саме:

§ принцип інтеграції змісту підготовки до здійснення науково-дослідної діяльності (опор на вищезазначений принцип сприяє покращенню підготовки майбутніх фахівців, їх володінню сучасними знаннями на рівні новітніх досягнень науки та практичного досвіду участі в наукових дослідженнях у процесі навчання; у залученні провідних вчених до навчальної діяльності, а також у підвищенні ефективності використання фінансових, інформаційних, матеріально-технічних ресурсів ВНЗ при проведенні студентами фундаментальних, прикладних досліджень; активізації процесів комерціалізації результатів наукових досліджень)

§ принцип відбиття у змісті управління СНТ шляхів продуктивного руху студента до самореалізації як творчої особистості (є методологічним регулятивом процесу активізації творчого мислення членів СНТ; акцентуванні уваги суб'єктів та об'єктів управління на

опануванні методів і прийомів наукового розв'язання задач, пов'язаних із впровадженням новітніх досягнень; раціональної організації інтелектуальної праці; принцип, пов'язаний з опануванням студентами-членами СНТ уміння узагальнювати результати наукових досліджень, моделювати експерименти та превентивно визначати напрями досліджень; апробації/впровадженні та розрахуванні економічної ефективності результатів наукових досліджень);

§ *принцип гармонізації наступності й координованості усіх структурних компонентів і етапів управління науково-дослідною діяльністю студентів* (зорієнтовує на гармонійне використання механізмів зв'язку різних рівнів системи управління науково-дослідною діяльністю взагалі та СНТ вчасності; в об'єднанні зусиль та інтересів керівників усіх структурних ланок системи управління СНТ з іншими зацікавленими особами й науковими структурами і всередині університету, і за його межами);

§ *принцип орієнтації на постійне оновлення і пошук нових форм організації НДДС* (спрямовує процес управління СНТ на пошук та розробку нових ефективних форм організації науково-дослідної роботи студентів-членів СНТ з метою активізації їх НДД).

3. Операційно-діяльнісний компонент моделі включає форми, методи і засоби управління діяльністю СНТ.

Серед *форм* актуальних для даного дослідження виділяємо:

§ *масові*: науково-практичні конференції, науково-методичні семінари, конкурси студентських наукових робіт, олімпіади, виставки творчих робіт, форуми, симпозиуми;

§ *групові*: гуртки за науковими інтересами, захисти проектів, круглі столи, зустрічі з видатними викладачами та представниками фірм/компаній, екскурсії, дебатний/дискусійний клуб, клуб інтелектуально-психологічних ігор, школа молодого дослідника;

§ *індивідуальні*: консультації, виконання експериментальних робіт, патентно-інформаційних дослідів, підготовка рефератів, доповідей, курсове та дипломне проектування, написання НДР.

Методом у широкому сенсі є спосіб досягнення мети, певним чином впорядкована діяльність. Є. Хриков зазначає: «Розуміння сутності методів управління прямо пов'язана з розумінням сутності управління. У зв'язку з тим, що через методи управління реалізується зміст управлінської діяльності, то розглядаючи їхню сутність необхідно враховувати основні компоненти змісту управління» [2, с. 214].

У рамках нашої моделі управління діяльністю СНТ виділяємо наступні групи методів:

1. *Методи формування мотивів активності студентів у науково-дослідній діяльності*:

§ переконання у значущості НДД для професійного та особистісного розвитку;

§ включення членів СНТ у пошук особистісного сенсу активності у науково-дослідній діяльності;

§ презентації здобутків певного науковця як непересічної особистості;

§ орієнтація студентів-членів СНТ на усвідомлення власного образу «Я» як молодого науковця.

2. Методи організації діяльності СНТ:

§ співтворчості викладачів і студентів у розробці та реалізації програм і планів управління роботою СНТ;

§ вправи у пошуці значущої для здійснення наукової роботи педагогічної та спеціальної інформації;

§ вправи у самоорганізації власного наукового пошуку та презентації його результатів;

§ створення конкурентоздатної команди компетентних управлінців СНТ;

§ моделювання шляхів і способів проведення організаційно-масових заходів зі НДД (конференцій, форумів, семінарів, стажувань, олімпіад, тощо);

§ теоретичного аналізу особливостей участі у різнорівневих наукових програмах (стипендіальних, грантових, тощо).

3. Методи стимулювання НДДС:

А) методи стимулювання інтересу до наукової діяльності:

§ створення в системі взаємодії членів СНТ емоційно-моральних ситуацій;

§ емоційно та інтелектуально насичені організаційно-діяльнісні ігри загально розвивальної та фахової спрямованості;

§ дискусії щодо бачення шляхів розв'язання певних проблем у різних галузях науки;

Б) методи морального і матеріального стимулювання науково-дослідної роботи студентів (моральне заохочення: винесення подяки з боку керівників різних рівнів, Ректорський прийом талановитих студентів з нагоди Дня студентів, Дня науки; накази ректора за підсумками року про заохочення студентів за результатами наукових досліджень: грамоти, фотографування на Дошку Пошани; інформація про результати наукової роботи у ЗМІ університету, міста, області; конкурси наукових робіт, пропаганда їх результатів, друкування їх у збірках, які фінансуються за рахунок коштів університету; огляди-конкурси кафедр, факультетів, міжвузівські огляди на кращу організацію НДДС); надання можливості закінчення ВНЗ за коротший термін; надання допомоги студентам у працевлаштуванні в наукові та навчальні установи; нарахування додаткових балів за досягнення у НДД при зарахуванні в магістратуру та аспірантуру; автоматичне зарахування захисту курсових та дипломних робіт за перемоги у національних конкурсах з НДР, тощо. Матеріальне заохочення: селективні стипендії: підвищені, іменні, стипендії благодійних

фондів, спеціальні державні стипендії Верховної Ради України, Кабінету Міністрів і Президента країни; надбавки до стипендій, грошові премії, цінні подарунки, фінансова допомога; безкоштовні путівки в спортивно-оздоровчі табори й інші бази відпочинку; знижки студентам, які платять за навчання (студенти-контрактники, які успішно займаються НДД, можуть бути переведені на бюджетну форму навчання.); оплата за публікації у наукових/фахових виданнях; надання пільгового житла у гуртожитках університету, тощо).

В) методи самостимулювання членів СНТ. Полягають у виробічч психологічної готовності студентів-членів СНТ, установки до певної поведінки шляхом спонукання та стимулювання себе діяти відповідно до прийнятих для себе правил і норм;

4. Методи контролю діяльності СНТ:

А) зовнішнього контролю: адміністративний плановий контроль (перевірка ефективності роботи СНТ комісією вченої ради університету; перевірка роботи СНТ з боку проректора з наукової роботи університету; складання внутрішньо університетської звітності з організації та проведення заходів з НДДС в системі її рейтингової оцінки); складання звітності за результатами НДДС університету на вимогу МОНМСУ; адміністративний регулюючий (позаплановий) контроль при появі непередбачених планом проблем;

Б) внутрішнього контролю: звітність за результатами НДД студентів-членів СНТ факультетів; звітність з організації та проведення заходів з НДДС на факультетах; опитування членів СНТ стосовно рівня організації та можливостей покращення НДДС в університеті (фронтальне/індивідуальне, усне/ письмове (анкетування/програмоване)); взаємоконтроль за отриманими результатами на щоквартальних зустрічах наукових гуртків, семінарах та конференціях; тестова перевірка розумової обдарованості (інтелекту) членів СНТ;

В) самоконтролю члена СНТ за виконанням НДД: систематичне ведення «Щоденника молодого дослідника».

Ефективність діяльності залежить від певних засобів. *Основними засобами розвитку НДДС у рамках управління діяльністю СНТ вважаємо:* наукову і довідкову літературу; наочні посібники (фотографії, таблиці, схеми, моделі); технічні засоби навчання (комп'ютер, інтерактивна дошка, мультимедійний проектор); друкарські матеріали ЗМІ; інформаційні ресурси мережі Інтернет; електронні презентації, організація різних видів діяльності значущих для організації НДД.

Застосування цих засобів потрібне для розвитку емоційної сфери студента разом із інтелектуальною; для успішного навчання; високої задіяності вже наявних у члена СНТ знань і розвитку потенційного інтересу до пошуку нових; для пошуку творчих шляхів і форм рішення поставлених завдань, для активного зайняття НДД.

4. Результативний компонент полягає у кількісній та якісній оцінці отриманих результатів виконання поставленої мети по забезпеченню процесу активізації науково-дослідної діяльності студентів.

Таким чином, у ході дослідження нами розроблена модель системи управління діяльністю студентського наукового товариства університету, виділені основні її компоненти, визначені цілі, завдання, принципи, функції моделі, засоби, методи, форми її діяльності.

Список використаної літератури

1. Гребенюк О. С. Общие основы педагогики : учеб. для студ. высш. учеб. заведений / О. С. Гребенюк, М. М. Рожкова. – М. : ВЛАДОС-ПРЕС, 2003. – 160 с. **2. Хриков Є. М.** Управління навчальним закладом : навч. посіб. – К. : Знання, 2006. – 365 с.

Самсонова О. О. Зміст та характеристика моделі системи управління діяльністю студентського наукового товариства університету

У статті розроблено модель системи управління діяльністю студентського наукового товариства університету, виділено основні її компоненти, визначено цілі, завдання, принципи, функції моделі, засоби, методи, форми її діяльності.

Ключові слова: модель, система, управління, студентське наукове товариство.

Самсонова А. А. Содержание и характеристика модели системы управления деятельностью студенческого научного общества университета

В статье разработана модель системы управления деятельностью студенческого научного общества университета, выделены ее основные компоненты, определены цели, задачи, принципы, функции модели, средства, методы, формы ее деятельности.

Ключевые слова: модель, система, управление, студенческое научное общество.

Samsonova O. O. Nature and Description of Students' Scientific Society Administrative System Model

The model of students' scientific society administrative system is worked out by the author in the present article; basic components of this model are distinguished; aims, tasks, principles, functions of the model, means, methods, forms of its activity are highlighted in the article.

Key words: model, system, management, students' scientific society.

Стаття надійшла до редакції 06.08.2012 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.